

سنت گرایی و تجدید خواهی ۲

دکتر حسین رزمجو

مطلب ذیل تلخیصی از سفرنامه بلند آقای دکتر رزمجو به کشور ژاپن است که قسمت اول آن در شماره قبل از نظرتان گذشت. در پایان منابع شماره پیشین نیز آمده است.

پایندی به آداب و رسوم باستانی و سنن موجود در تاریخ گذشته ژاپن از ویژگیهای حیات معنوی و اخلاقی جامعه امروز این کشور است. ملت ژاپن درسایه حفظ این سنتها، توانسته است هویت فرهنگی و اصالت قومی و تاریخیش را از تهاجم فرهنگ غرب و شرق و بدآموزیهای آن تا حدودی مصون بدارد و با آن که کشور ژاپن امروز در صف مقدم کشورهای صنعتی بزرگ حرکت می‌کند و از لحاظ تولیدات صنعتی و میزان فرآورده‌های علمی جدید و تکنولوژی مدرن جزء هشت کشور صنعتی جهان می‌باشد و در بعضی از جنبه‌ها حتی بر آمریکا و شوروی برتری دارد، اما هیچکدام از این جهشها و پیشرفتهای علمی و نوجوییها پیوند مردمش را با گذشته قطع نکرده و ضمن آنکه نسل نو خاسته و جوان ژاپن تمایلی زیاد به کسب تمدن غرب دارد، ولی علاقه‌های محکمی که مردم به فرهنگ ریشه‌دار خود دارند، مانع کشانده شدن آنها به وادی غربزدگی و شرقزدگی شده است و آن آداب و رسوم ملی خود را در برابر مظاهر فریبای تجدد اروپا و آمریکا صیانت و پاسداری کرده‌اند.

«آنچه ملت ژاپن را در عین تماس بسیار با بیگانگان و دروازه‌های بزشان‌نگه‌داشته، ظاهراً درک و اجرای این حقیقت سهل و ممتنع است که پیشرفت صنعتی و مدرنیزاسیون لزوماً نباید به تقلید میمون وار منجر شود، زیرا می‌توان اصل و هویت خود را حفظ کرد، اما از ابزارها و روشهای پیشرفت دیگران تا آخرین مرحله سود برد..... برخی از سنتهای مورد احترام ژاپنها که ظاهراً خرافی و عقب مانده هم هستند، همچنان نیروی محرک پیشرفت و در عین حال عامل حفظ هویت فرهنگی آنان شده و نه تنها تضادی بین سنتها و مدرنیزاسیون ایجاد نکرده، بلکه ضامن و دلیل درخشش فرهنگی این ملت نیز گشته است.»^{۲۱ و ۲۲}

یکی از مظاهر و نشانه‌های سنت گرایی ملت ژاپن و حفظ عقاید آباء و اجدادیشان، احترام به مذاهب است. به گفته یکی از استادان ژاپنی در ژاپن، نهادهای اجتماعی سنتی، مثل خانواده، مذهب، هنرها، رسوم ملی، نظیر: اعیاد، کارناوالها، رقصها و موسیقی با مراقبتی آگاهانه حفظ می‌شوند. بنیادهای خانوادگی محکم است و نقش سنتی پدر بعنوان رئیس خانواده و نقش زن عمدتاً بعنوان مادر و رئیس داخل خانواده محترم شمرده می‌شود. به رغم

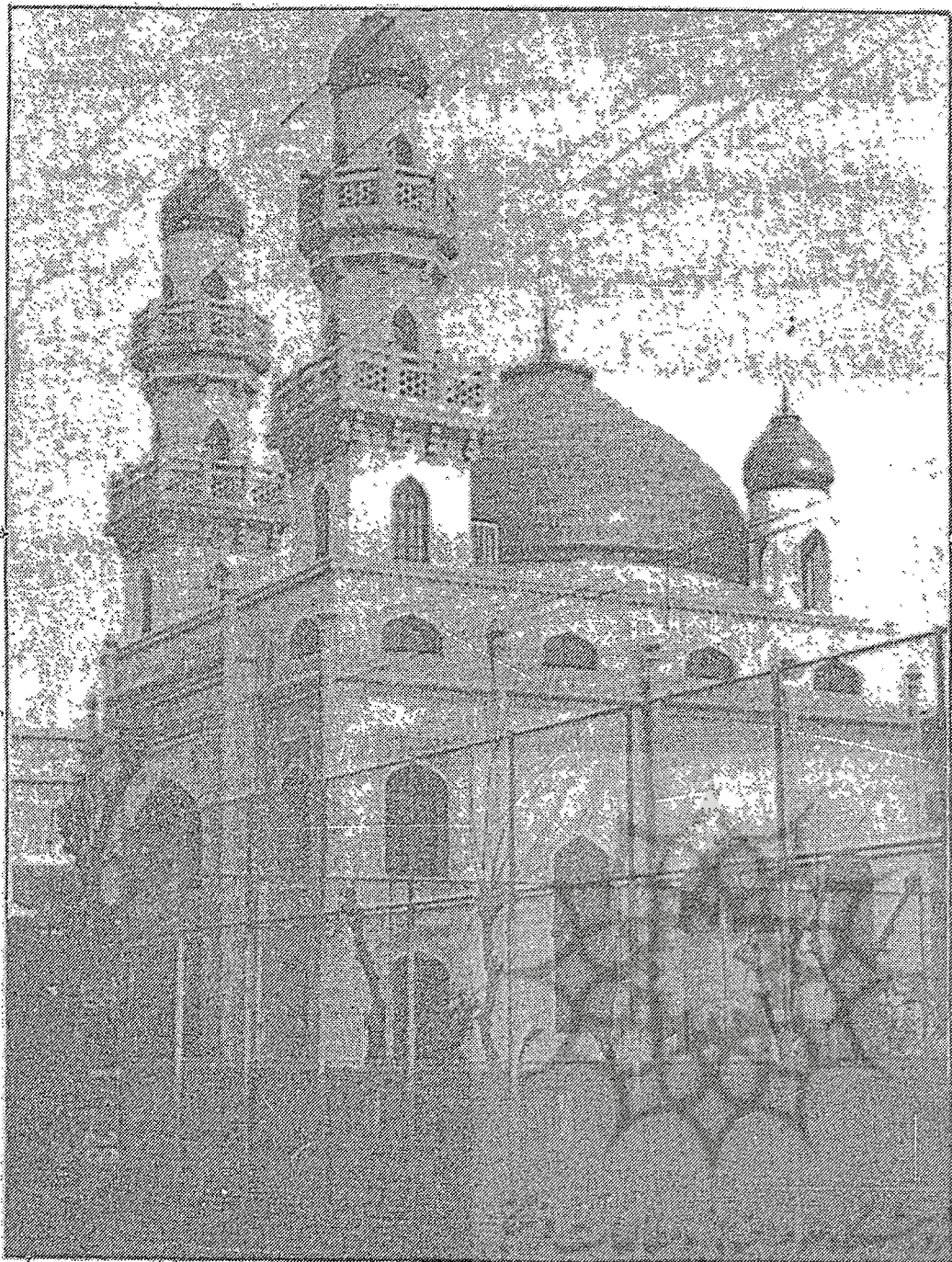
شوهر است و آموزش او تماماً برای آن است که وی را آماده کند تا خدمتگزار دودمان شوهرش گردد. شکل سنتی خانواده ژاپنی را با کلمه «ایه» مشخص می‌کنند. این لفظ بر مفهوم اصیلی دلالت می‌کند که نه تنها ساختار خانواده، بلکه قیودی که اعضای آن را با یکدیگر یگانه می‌کند و نیز داراییهای خانواده و فعالیت‌های آن را در بر می‌گیرد. در بیشتر موارد، رکن بنیادین خانواده متشکل است از پسر- معمولاً پسر ارشد که پس از ازدواج با پدر و مادر خود زندگی می‌کند- فرزندانش و برادران و خواهران بی‌همسرش. اما ایه اجداد از جهان رفته و اولاد به جهان نیامده را نیز شامل است. تداوم خانواده عمدتاً بستگی دارد به زیربنای مادی خانواده که پایگاه اجتماعی و شیوه زندگی آن را تضمین می‌کند. این نظام سنتی که بیشتر برخاسته از نهاد اجتماعی- اقتصادی است، کمتر به جامعه‌ای که اعضای آن به سبب خویشاوندیها به هم پیوسته‌اند، بستگی دارد. سرپرست

تفاوت شدید حقوق اجتماعی زن و مرد، لااقل ظاهراً بنظر نمی‌رسد که زن ژاپنی خود را محرومتر و بدبخت‌تر از زن اروپایی تصور کند. با آنکه مرد ژاپنی حقوق و امتیازات خاصی و برتری دارد و ملاً نهضت فمینیسم Feminism طرفداری از حقوق زن یا برابری حقوق زن و مرد یانوع آزادی طلبیهای سبک اروپایی در بین زنان ژاپن رواج چندانی ندارد. مشهور است که چندی قبل که یک زن ژاپنی سرمدار نهضت آزادی زنان و حقوق برابر زن و مرد شده و عددهای طرفدار گردآورده و دفتر دست‌کسی و تظاهراتی بر پا کرده بود، پس از چند سال فعالیت، عاقبت به تلویزیون آمد و رسماً از جامعه ژاپن عذرخواهی کرده، گفت: «این حرفهای وارداتی به سود جامعه مانعیت و بنیان خانوادگی را سست می‌کند.» او از زنان ژاپن خواست که به حقوق سنتی خود راضی باشند. امروزه در نظام خانوادگی ژاپنها- چونان گذشته- هنوز نقش زن اساساً فراهم آوردن وارث برای خانواده

گروهی از اعضای کنگره اسلامی ژاپن در حال استماع خطبه نماز جمعه

مسجد کوبه- اولین مسجد ژاپن

خانواده در جامعه ژاپن شباهت بسیاری به رئیس یک شرکت تجاری دارد، چنانکه وقتی مسئله جانشینی او مطرح می‌شود، این شرکت الزاماً برای فرزند خونی، اولویتی قایل نمی‌شود و برتر آن است که برای ریاست این شرکت، مدیر متبحری را در نظر گیرند.

خانواده ژاپنی از هنگام به اجرا درآمدن قانون اساسی ۱۹۴۶ تاکنون بگونه شایان ملاحظه‌ای توسعه یافته است. اگر چه ایه سنتی هنوز باقی مانده است، ساختارهای جدید، از راه اعطای حقوق برابر به مردان و زنان و تحمیل تقسیم املاک میان فرزندان به سود گسترش خانواده‌های هسته‌ای پیش می‌رود. این گرایش را تحولات صنعتی و شهری پس از جنگ تقویت کرده است.

امروزه خانواده‌ها بسیار کوچکترند و معمولاً از یک یا دو فرزند تشکیل می‌شوند. نسلی جدا از یکدیگر زندگی می‌کنند و فرزندان نشان- حتی آنانی که ازدواج نکرده‌اند- زود استقلال خود را بدست می‌آورند.

اما مذهب در کشور ژاپن، از بنیادهای معنوی قباایل احترام بشمار می‌رود و با آنکه طبق قانون اساسی این کشور، هیچ دینی بعنوان دین رسمی مردم مطرح نیست و دولت، غیر مذهبی است و حتی حق حمایت مادی و معنوی از هیچ مذهب و فرقه دینی را ندارد، با وجود این، به استثنای گروههایی از روشنفکران خیلی متجدد ژاپنی که بی‌دین هستند، اکثریتی از مردم معتقد به آئین شینتو، بودایی، مسیحی و دیگر مذاهبند و همه این فرقه‌ها مراسم دینیشان را در معابد خویش انجام می‌دهند. مسلمانان جزء اقلیتهای مذهبی در ژاپن بشمار می‌روند، زیرا تعدادشان حدود شش هزار نفر است و اغلبشان پیرو مذهب شافعی هستند.

هم‌اکنون حدود نیمی از اهالی کشور ژاپن، پیرو مذهب شینتو می‌باشند که خود زائیده‌ای از ادیان کنفوسیوس و بودایی است. بر اساس اعتقادات این مسلک، خورشید و ماه و ستارگان و دریا و کوه و جنگل و دیگر مظاهر طبیعت هر کدام خدایی دارند که باید پرستش شوند. ارواح مردگان جاودانی هستند، ولی رستاخیز و جزا و پاداش اخروی برایشان در کار نیست. از باورهای اصلی آیین شینتو، افسانه آفرینش و بنیاد امپراتوری ژاپن می‌باشد.

این افسانه نیز با آفرینش جهان هستی سروکار ندارد و فقط

بسه پیدایی جـ زائر ژاپن و زندگی و بنیاد پادشاهی در آن پرداخته است. به روایت این افسانه، در آغاز، نسلهایی از خدایان بوده‌اند که آخرین آنها زوجی به نام ایزانامی و ایزانامی در جزیرهای در میان دریا در زمین فرود آمدند. و در آنجا، جزایر ژاپن از آنها زاده شد و سپس «امام-راسو-کو-می-کامی» یا الهه آفتاب بدنیآ آمد که به آسمان رفت و نیای بزرگ خاندان امپراتور ژاپن است. به عقیده مردم ژاپن - که خود از اساطیر ژاپنی نشأت گرفته است- ژاپنهای از تبار خدای خورشید هستند و رب‌النوع آفتاب،

سرودمان خانواده امپراتور و مادر روحانی ساکنان جزایر ژاپن می‌باشد و بدین جهت سرزمینشان مقدس و آسمانی است. هم‌اکنون در معبد اسه‌چینگو واقع در ایالت می‌یه ژاپن که مقدسترین زیارتگاه پیروان شینتو است، الهه

آفتاب پرستش می‌شود. نام عمومی خداوندان ملی ژاپن کامی (Kami) است. دین عده‌ای از مردم ژاپن، آیین بودایی است که موسس آن حکیم فرزانه هندی سیدارته گوتمه بودا مشهور به ساگیامونی منسوب به قبیله ساکیا از قبایل معروف هند باستان است که حدود سال ۵۰۰ قبل از میلاد مسیح در هند متولد می‌شود و در ۸۰ سالگی بدرود زندگی می‌گوید.

اصول اعتقادی آیین بودا بر این جهان بینی مبتنی است که زندگی سراسر رنج و اندوه است و رنج و اندوه خود حاصل آزمندی و هوی و هوسهای آدمی به علایق نفسانی می‌باشد و مآلاً ترک امیال و هوسها و فروخوردن خشم، وسیله راهی از ترسها و سختیها و دستیابی به کمال یا نیروانا (Nirvana) است.

رتال جامع علوم انسانی

در آیین بودایی همانند مسلک شینتویسم، مسئله تعدد خدایان و بقای روح، مطرح است. اما با این تفاوت که به اعتقاد بوداییان، پس از مرگ مکافات اعمال و جزاء پاداش کارهای نیک و بد آدمی، از طریق تناسخ و انتقال روح نیکوکار و بدکار به بدن دیگری تحقق پیدا می‌کند. نتیجتاً موضوعی به نام رستاخیز و جهان باقی، نظیر آنچه که در اسلام و مسیحیت موجود است، در دین بودا نیست.

از تعلیمات ارزنده و دستورالعملهای اخلاقی آیین بودا که هم‌اکنون مظاهر آن را کم و بیش در روحیات و حرکات و سکنات مردم ژاپن مشاهده می‌توان کرد، این است که: «خشم را با محبت و بدی را با نیکی شکست ده. بر خست با سخاوت و بر دروغ با حقیقت فاتح شو. عنان خود را به دست خشم سده. اندکی از آنچه که داری به کسانی که به تو روی می‌آورند بده، چه با این سه صفت می‌توان به خدایان تقرب جست.

سفالی به شکل شعله آتش متعلق به سفالگری Jomon

.... همچنان که زرگر، نقره ناپاک را تصفیه می‌کند، انسان فرزانه نیز اندک‌اندک و دم به دم خود را از غشها تصفیه می‌کند. وقتی زنگ بر آهن می‌نشیند، آهن هم خورده می‌شود به همین نحو کارهای بد آدمی به رنج وی می‌انجامد. زندگی برای افراد بیچار و درد و بیفکر، چون کلاغ و مردم لافزن و پرمدها و پلید، آسان است، اما زندگی بر مردم پاکدامن و افتاده، بر کسی که در جستجوی صفا و بی‌غشی است، بر مردم بی‌غرض و محترم و آنها که به راه راست می‌روند و قضاوت روشنی دارند، همیشه دشوار است. آتش با آ، قابل قیاس نیست. فشار و مشقت مانند کینه نیست. دامی مانند پندار واهی نیست. شطی نظیر میل و آرزو وجود ندارد. آدم پرحرف فرزانه نیست. انسان باید با گذشت، دوست داشتنی و بی‌آزار باشد تا فرزانه‌اش بنامند. کسی که از آرزو و آرزو سرشار است، چگونه راهب تواند بود؟ آن کس که با موجودات زنده بدرفتاری می‌کند نجیب نیست. کسی که نسبت به

همه آفریدگان شفقت روا دارند، شایسته آن است که وی را نجیب بنامیم.»

از دیگر مظاهر سنت‌گرایی ژاپنیا این است که با وجود آنکه تهاجم سیل‌آسای مدهای لباس و آرایشهای متداول در اروپا و آمریکا، کشور ژاپن را نیز دربر گرفته و نسل جوان آن را متمایل به پیروی از آداب و رسوم غربیان کرده است، اما می‌بینیم که هنوز عده زیادی از زنان ژاپنی از لباس معروف سنتی و ملی‌شان، یعنی گیمنو (Kimono) همراه با سرپایه‌های بندداری به نام گیتا (Geta) استفاده می‌کنند و در آرایش موی سر و آراستن صورت، شیوه‌های بومی و محلی را بر روشهای خارجی و غیرسنتی ترجیح می‌دهند. ژاپنیا غذایشان را غالباً روی زمین و بر سر میز کوتاهی که دور آن بر تشکچه‌هایی نازک و منحنه مانند می‌نشینند، با دو چوب مخصوص می‌خورند و اکثریتی از آنان روی زمین می‌خوابند ۵۸٪ مردم از وسایلی چون تختخواب و مبلمان اتاق کمتر استفاده می‌کنند. چنانکه من خود در خوابگاه استادان دانشگاه مطالعات خارجی توکیو - که در سفر اخیر در آنجا مقیم بودم - دو نوع اتاق دیدم که یک نوع آن به سبک اروپایی با تختخواب و میز و صندلی و دیگر وسایل امروزی مجهز بود و نوع دیگر اتاقهایی که به شیوه سنتی ژاپن فاقد تختخواب و مبلمان بود و تازه واردی که تمایل پیدا کند در چنان اتاقهایی ساکن شود باید در رختخواب روی زمین که با حصیری خاص به نام تاتامی مفروش شده، بخوابد و بر سر میز پایه کوتاهی که دور آن تشکچه‌های قرار داده‌اند، به هنگام صرف غذا بنشیند.

ژاپنیا مراسم تدفین مردگان خود را بیشتر مبتنی بر آیین بودایی انجام می‌دهند و قبرستانهایشان دارای قبرهایی خاص است و چوبهای مخصوص که نام آن دنی - ای می‌باشد - را که بستگان متوفی به هنگام فوتش به او می‌دهند، بر آن حک شده و یا نوشته شده است.

مردم ژاپن به پیروی از سنتهای آباء و اجدادی خود، جشنهای متعددی را در ایام سال با مراسمی خاص برگزار می‌کنند و در برپایی این جشنها که معروفترین آنها شامل روز پیشواز از بهار (۲۰ مارس) روز استقبال از پاییز (۲۳ سپتامبر) و روز تولد امپراتور (۲۰ آوریل) است، ضمن انجام رقص و پایکوبیهای دسته‌جمعی در پارکها و خیابانها، نمایشهایی را از پهلوانیها و رویدادهای زندگی قهرمانان سامورایی، همچنین کشتیهای خاص به نام سومو (Sumo) که باقیمانده از روزگاران گذشته آنهاست، نظیر جودو توسط ورزشکارانی تنومند و قوی‌هیکل به معرض نمایش می‌گذارند.

از دیگر موضوعات قابل توجه در جامعه امروز ژاپن - که خود منبعث از سنت‌گرایی و علاقه مردم به آداب و رسوم گذشته‌شان می‌باشد - این است که با وجود آن که ژاپنیا خود از تولیدکنندگان ماشینهای حساب و وسایل کامپیوتری هستند، اما هنوز چتکه (چرتکه) که چهارچوبهای است دارای چند رشته مهرهای چوبین به سیم کشیده، که با آن اعداد را محاسبه و جمع و تفریق می‌کنند، در میانشان اعتبار خود را همچنان حفظ کرده است، بطوری که در حال حاضر این وسیله در کنار پیشرفته‌ترین ماشینهای حساب - در اغلب سازمانهای اداری و تجاری و فروشگاهها - مورد استعمال دارد. حتی گاه کارمندان حسابداری پس از اینکه محاسبات خود را با کامپیوتر و ماشین حساب انجام می‌دهند، برای اطمینان خاطر و حسابرسی نهایی، از چتکه استفاده می‌کنند. موضوع دیگر اینکه تقریباً همه ژاپنیا، بجای امضاء از مهرهایی که اسامیشان بر آن حک شده است، استفاده می‌کنند.

در آخرین روزهای سفر

روزهای پنجم تا دهم مرداد ۱۳۷۰ شمسی، مطابق با ۲۷ جولای، لغات اول ماه اوت ۱۹۹۱ میلادی را در توکیو بودم. در این مدت، ضمن دیدار از نقاط دیدنی

شهر و ملاقات با عده‌ای از استادان بخش فارسی «دانشگاه مطالعات خارجی توکیو»، درباره جنبه‌های فرهنگی جامعه ژاپن، بویژه وضع آموزش و پرورش، دانشگاهها، وسایل ارتباط جمعی، کتابخانهها، رسانه‌های گروهی (تلویزیون و مطبوعات) مطالعات مختصری را بعمل آوردم که نکته‌هایی از برداشتهای خود را در این مورد، ضمن بحث خلیقات مردم ژاپن، ارائه کردم و اینک چند مطلب دیگر درباره ساختار فرهنگی و اجتماعی سرزمین آفتاب:

نظام آموزش و پرورش ژاپن و مراحل تحصیل در مدارس این کشور - از کود کستان تادانگاه - جمعاً در ۱۳ سال بدین ترتیب تحقق می‌یابد: یک سال دوره آمادگی یابیش دبستان (کود کستان)، ۶ سال دوره ابتدایی و ۶ سال دوره دبیرستان که خود به دو دوره سه‌ساله مقدماتی و پیشرفته تقسیم می‌شود. مدارس حرفه‌ای و هنرستانها که پس از دوره مقدماتی یاسه سال اول دبیرستان آغاز می‌گردد، در ژاپن از اهمیتی خاص برخوردار است و دارای گسترش عظیمی در رشته‌های مختلف صنعتی، هنری، کشاورزی و خدمات است. در ماه ۲۶ قانون اساسی کشور چنین تصریح شده:

«تمام آحاد مردم، مطابق با استعدادشان، جهت برخوردار از آموزش و پرورش، بر طبق قانون دارای حقوق یکسان می‌باشند و همه مردم به منظور بهر مندی پسران و دخترانشان از یک آموزش و پرورش عادی بر اساس قانون ملزم و متعهد هستند و آموزش ابتدایی و دوره مقدماتی دبیرستان برای همگان اجباری و رایگان است.» بنابر این - در حال حاضر - برای کلیه کودکان و نوجوانان ژاپنی، وسایل و زمینه تحصیل علم فراهم است و غیر از مدارس ابتدایی و متوسطه عمومی، جهت افراد نابینا، ناشنوا و کودکان عقب مانده و معلول و تیزهوشان، آموزشگاههای اختصاصی وجود دارد و تحصیل در دوره ابتدایی و اولین مرحله سه ساله آموزش متوسطه برای همگان اجباری و مجانی است. هم‌اکنون، تقریباً بیسوادی در ژاپن ریشه کن شده است.

غیر از مدارس عالی و کالجهای مقدماتی پیش دانشگاهی - که بیش از ۵۳۰ باب در سراسر کشور احداث شده است - تعداد دانشگاههای ژاپن در حال حاضر - که خود به دو نوع دولتی و غیر دولتی (ملی) تقسیم می‌شود - حدود ۵۰۰ واحد می‌باشد و لازمه پذیرفته شدن داوطلبان ورود به دانشگاهها، ابتدا قبول شدن آنان در آزمائشهای مقدماتی عمومی یا کنکور است که از طرف مرکز ملی آزمائشهای ورودی به مدارس عالی یا مرکز بخش دانشگاهی بعمل می‌آید و سپس موفقیتشان در امتحانی است که هر دانشگاه در رشته‌های مختلف خود از داوطلبان انجام می‌دهد. حدود سی و شش درصد جوانانی که دوره دبیرستان را به پایان رسانیده‌اند، وارد دانشگاه یا کالج می‌شوند و حدود نیمی از آنها جذب بازار کار می‌شوند. دانشگاههای ژاپن در کلیه رشته‌های علوم تجربی، مهندسی، پزشکی، بهداشت، علوم انسانی، علوم تربیتی، کشاورزی، زبان و ادبیات، هنرها، خانه‌داری و دیگر شاخه‌های دانشها، بویژه کامپیوتر و صنایع الکترونیکی و تحقیقات دریایی و فضایی فعالیت دارند و حدود ۴۵٪ از درآمد کشور صرف پژوهشهای علمی و فنی و بالابردن کیفیت تعلیم و تربیت در سطوح مختلف می‌شود. «بعد از جنگ جهانی دوم، به منظور بازسازی صنایع و اقتصاد ژاپن، توجه زیادی به نوآوریهای علوم و تکنولوژی، همچنین گردآوری و ذخیره اطلاعات علمی و فنی از خارج کشور شده و بر اثر کاربرد این اندیشه، صنایع ژاپن رشدی سریع و فوق‌العاده داشته است. امر اطلاع‌رسانی توسط مرکز اطلاعاتی علمی و فنی - که در سال ۱۹۷۵ بعنوان مرکز فعالیتهای اطلاعاتی در زمینه علوم و فنون تأسیس شده - هم‌اکنون از سیستم کامپیوتری، بانواری متنطابسی بهره‌برداری می‌کند.

شکل اطلاع‌رسانی علمی و فنی ژاپن، چه در تئوری و چه در عمل، از سیستم آمریکا اقتباس شده و فرمی نیمه متمرکز دارد. بر اساس قرار دادهایی که این مرکز با سازمانهای بین‌المللی و مراکز اطلاع‌رسانی آمریکا دارد، هر ساله انبوهی از مدارک را دریافت می‌دارد و با اختراعات و اکتشافات جدید را به مبالغی هنگفت از

مخترعان و مکتشفان خریداری می‌کند. این مدارک شامل گزارش‌های علمی و فنی مؤسسات تحقیقاتی و دانشگاهی جهان است. از این مدارک به طور گسترده‌ای بهره برداری می‌شود و پس از ۵ سال نگهداری، به کتابخانه مجلس شورای ملی فرستاده و در آنجا حفاظت می‌گردد. و از این طریق، دانشگاهها، مؤسسات تحقیقاتی و مراکز صنعتی و کمپانیهای نظیر «توشیبا» و «هیتاجی» همواره در جریان تازه‌ترین پیشرفت‌های علمی و تکنولوژیکی کشورهای پیشرفته جهان قرار می‌گیرند و از آن در بهتر کردن وضع کمی و کیفی صنایع، کشاورزی و تولیدات خود سودمی‌جویند. نتیجه این تلاش‌های سازنده علمی و فرهنگی، توأم با آینده‌نگری موجب شده است که امروزه: «کشور ژاپن از نظر ذخایر نیروی انسانی، یکی از غنی‌ترین ممالک عالم بشمار رود و قریب به ۳۷ میلیون دانشمند، مهندس و تکنیسین - که محصول نهاد آموزش و پرورش می‌باشد - دست‌اندر کار ساختن کشوری هر چه پیشرفته‌تر، ثروتمندتر و مرفه‌ترند. ژاپن‌ها سخت‌بسر این باورند که بهترین سرمایه‌ای که می‌توان برای نسل‌های آینده به ارث گذاشت و بهترین شیوه‌ای که می‌توان از طریق آن آینده‌نسل‌ها را اطمینان بخش ساخت، این است که به آنان تعلیم و تربیتی داد که اندیشه‌هایشان را غنی سازد و وفق ذهنی آنان را توسعه بخشد.» ۲۵

وضع وسایل ارتباط جمعی و رسانه‌های گروهی نظیر: مطبوعات رادیو و تلویزیون در ژاپن، با توجه به اینکه تقریباً بیسودی از این کشور ریشه‌کن شده و کلیه آحاد مردم با سواد و کتاب‌خوان هستند، در سطحی مطلوب و شایان توجه قرار دارد. چنانکه روزنامه‌ها و مجلات با رقم‌های میلیونی منتشر می‌شوند و تیراژ کتابها بالاست. اصولاً ژاپن‌ها به کتاب خواندن زیاد در دنیا شهرت دارند، زیرا در هر فرصت و موقعیتی، در خانه، اداره، مترو، اتوبوس، یا در جریان مسافرت‌ها، به طور ایستاده و نشسته مطالعه می‌کنند و به همین دلیل است که در زبان ژاپنی، لغت «تاچی یومی» که مفهوم آن «مطالعه ایستاده» است، وجود دارد به هنگام سوار شدن به قطارهای زیرزمینی بین شهری توکیو یا اوزاکا و دیگر شهرهای ژاپن، هزاران نفر ژاپنی دیده می‌شوند که ایستاده یا نشسته سرگرم مطالعه کتاب یا مجلات گوناگون هستند. طبق آخرین آمار منتشر شده از مطبوعات ژاپن تا چندین قبل، ۱۲۵ روزنامه در این کشور منتشر می‌گردید و مجموعاً ۴۷ میلیون نسخه در روز تیراژ این روزنامه‌ها بوده است و این بدان معنی است که خانواده ژاپنی، به طور متوسط حدود ۱/۳ نسخه روزنامه در روز می‌خواند.

روزنامه‌های اصلی در ژاپن، صبح و عصر توأمأ چاپ و منتشر می‌شود و به صورت یک مجموعه (Set) به دست مشترکان می‌رسد. اگر این انتشارات جداگانه به حساب آید، می‌توان تیراژ روزنامه را در ژاپن رقمی حدود ۶۷/۲ میلیون نسخه در روز دانست و در مقایسه با اتحاد جماهیر شوروی (سابق) که تیراژ کل روزنامه‌های منتشر شده آن در روز، ۱۰۲ میلیون نسخه می‌باشد، ژاپن از این جهت در مقام دوم قرار می‌گیرد. البته با احتساب ۶۲ میلیون نسخه در آمریکا، ۲۶ میلیون نسخه در آلمان و ۲۳ میلیون در انگلستان و ۱۱ میلیون نسخه در فرانسه. مثلاً تیراژ ۵ روزنامه اصلی ژاپن که صبح و عصر منتشر می‌شود، حدود ارقام ذیل می‌باشد:

«یومی یوری» ۱۳ میلیون، «آساهی» ۱۲ میلیون، «مینی چی» ۷ میلیون، «سانکای» ۳ میلیون و «یهنون کیزائی» ۳ میلیون نسخه. این روزنامه‌ها، اکثراً انتشارات هفتگی و ماهنامه و مجلات مرسوم هم دارند. در کنار این روزنامه‌های همگانی، تعداد زیادی روزنامه‌های محلی - که بیشتر ورزشی هستند - انتشار می‌یابد. روزنامه‌های متعددی هم در ژاپن به زبان انگلیسی چاپ و توزیع می‌شوند. مثل «ژاپن تایمز»، «آساهی ایونینگ نیوز»، «مینی چی دیلی نیوز»، و «دیلی یومی یوری».

جمعاً حدود ۱۱۴ ناشر روزنامه و ۴ آژانس خبری و ۴۷ کمپانی رادیو و تلویزیون، جزء اتحادیه سربسیران و ناشران روزنامه‌های ژاپن هستند. به گفته مقامات رسمی این کشور، از خصوصیات ویژه مطبوعات در ژاپن،

برخورداری آنها از آزادی کامل می‌باشد، زیرا هیچ یک از روزنامه‌های اصلی، به هیچ حزب و یا گروه سیاسی وابسته نمی‌باشند و معتقدند که خط مشی آنها تعقیب یک سیاست مستقل می‌باشد.

در ژاپن دو آژانس مهم و معتبر خبری - که در سطح جهان فعالیت گسترده‌ای دارند - به نام‌های کیودو (Kiodo Press) و جی جی (Jiji Press) موجود است. علاوه بر روزنامه‌های مذکور ۱۵۴ ناشر مجله در ژاپن فعالیت می‌کنند. این مجلات که به صورت هفتگی، ماهنامه یا فصلی منتشر می‌شوند، در زمینه موضوعات متنوع علمی، صنعتی، اقتصادی، کشاورزی، هنری، ادبی، سیاسی و... است، اغلب آنها از لحاظ پرباری مقالات و کیفیت عالی چاپ و رنگ تصاویر، مرغوب و جالبند.

در کنار این گونه نشریات گوناگون آموزنده، مجلات پورنوگرافی (Pomographie) جنسی با تصاویر و قیح نظیر مجله URECCO نیز چاپ و توزیع می‌شود.

زبان رسمی کشور ژاپن - که تقریباً ۹۹ درصد مردم به آن تکلم می‌کنند - «زبان ژاپنی» است که خود شاخه‌ای از زبانهای «اورال-آلتائیک» - که زبان ترکی از شاخه‌های غربی آن است - بشمار می‌رود. این زبان، شباهتهای زیادی به زبان کرمانجی دارد و به دو لهجه «هوندو» و «نانتو» تقسیم می‌شود که اولی لهجه ساکنان نواحی شرقی و غربی سرزمین ژاپن است و دومی در جزیره «اوکیناوا» بدان تکلم می‌شود.

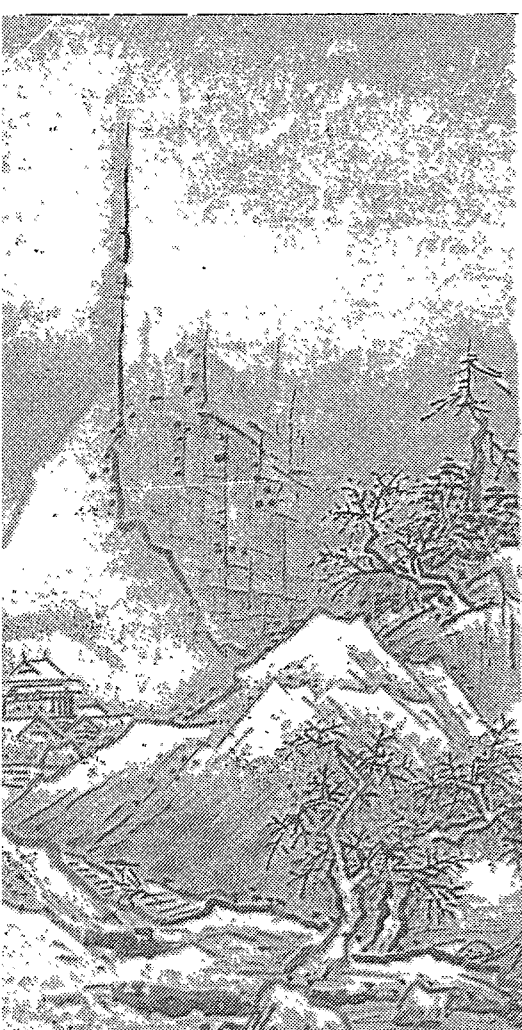
خط متداول در ژاپن، نیمه تصویری است و اصل آن از نشانه‌های نگارشی چین اتخاذ شده است که بدان «کانجی» گویند.

«اصل کانجی در کشور چین به حدود ۱۵۰۰ سال پیش از میلاد باز می‌گردد. بعد از اصلاحاتی که بین قرنهای اول تا سوم میلادی در کانجی ایجاد شد، این خط به صورت کنونی شکل گرفت. در این خط، هر نشانه‌ای برای یک مفهوم است. ژاپن‌ها در گزینش نشانه‌های چینی، هر کانجی را برای نگارش مفهوم آن در زبان ژاپنی اختیار کرده‌اند. بنابراین تلفظ آنها با تلفظ مردم چین فرق دارد. تا پیش از جنگ دوم جهانی، چندین هزار کانجی در خط ژاپن به کار می‌رفت. اما در اصلاحات آموزش پس از جنگ، شماره کانجی‌هایی که کاربرد رایج دارد، محدود شد و وزارت فرهنگ ژاپن حدود ۱۸۵۰ کانجی را برای آموزش و کاربرد همگانی مشخص کرد.

در قرن نهم میلادی، خط تازه‌ای به نام «میراگانا» یا حروف هجایی از کانجی ساخته شده است. در عصر حاضر نوشته‌های روزانه، مانند: روزنامه‌ها، نامه‌ها و آگهی‌ها، معمولاً آمیخته‌ای از کانجی و میراگاناست که از بالا به پایین نوشته می‌شود، اما بیتازگی - بویژه در نوشته‌های علمی - گاهی این خط را به طور افقی از چپ به راست هم می‌نویسند.» ۲۷

منابع قسمت اول یادداشت‌های سفر ژاپن (بیشینه ایران‌شناسی و زبان فارسی در ژاپن)

- ۱- رک کشف الایات شاهنامه، به کوشش: دکتر محمد دبیرسیاقی، تهران ۱۳۴۸، انتشارات انجمن آثار ملی، ج ۱، ص ۳۲۹.
- ۲- صادقی، ریشه‌های علاقمندی چشم بادامیها به ایران‌شناسی، روزنامه کیهان، شماره ۱۹۶ - ۱۹۷، سمنشن ۷ خرداد ۱۳۲۰.
- ۳- جان خوین، مشرف‌الدین مصلح بن عبدالله سعدی شیرازی در چین، ذکر جمیل سعدی، تهران ۱۳۶۴، انتشارات اداره کل انتشارات و تبلیغات وزارت ارشاد اسلامی، ج ۱، ص ۳۲۸.
- ۴- ابن بطوطه، سفرنامه (رحلة ابن بطوطه) - ترجمه: محمدعلی موحد، چاپ سوم تهران ۱۳۱۱، انتشارات مرکز علمی و فرهنگی، ج ۲، ص ۷۵۰.
- ۵- شیخ مصلح‌الدین سعدی، کلیات، تصحیح کامل: محمدعلی قزوینی، تهران ۱۳۳۰، انتشارات علمی، ص ۷۶۲.
- ۶- برای آشنایی باین قراردادها، کنفرانسها، سمینارها و نمایشگاهها، رک: ژاپن، بررسی مسایل کشورها، تهران ۱۳۶۴، انتشارات مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های وزارت بازرگانی، شماره ۶، ص ۲۵۵ تا ۲۷۷.
- ۷- رک: مجله نشر دانش، سال یازدهم شماره پنجم، مرداد و شهریور ۱۳۲۰، ص ۸۲ و رک: مقاله «پانگ» درای کاروان خاورشناسی ژاپن،

دورنمای پاییز و زمستان اثر Sesshu (۱۵۰۶-۱۴۲۰)

نوشته دکتر هاشم رحیمزاده، مجله آینده سال یازدهم، شماره‌های ۲ و ۴ و ۵ و ۳۳۱ و سلسله بحث‌های: «مقالاتی که ژاپن‌ها درباره ایران نوشتند»، نگارش: ایرج افشار در شماره دوم سال هشتم و شماره‌های هشتم سال هشتم و شماره‌های سوم و چهارم سال نهم مجله آینده.

۸- سارا رازمانی، توکیو شهر آسمانخراشها و سنتها، مجله پیام یونسکو - شماره ۲۳۱ - سال بیست و یکم صفحات ۱۵ تا ۱۷.

The Tokyo Bunko, Library specializing in oriental studies speciality. Page: 2-6

- ۱۰- واحدی، غلامرضا - افکار جاوید، چاپ دوم، تهران ۱۳۶۶، انتشارات معرفت، ص ۳۴.
- ۱۱- هارترین لوتر (Martin Luther ۱۵۴۶-۱۶۴۸) اصلاح طلب مذهبی آلمان، استاد فلسفه دانشگاه و رفورت آلمان در نیمه اول قرن شانزدهم میلادی و بانی مذهب پروتستان در دین مسیح است.
- ۱۱- ژاپن، بررسی مسایل کشورها، همان، شماره ۶ صفحات ۱۵۴ و ۱۵۵.

- ۱۲- دکتر حکمی، نسرن، ژاپن و الگوی جهان سوم، کیهان فرهنگی، شماره ۱۲، سال دوم - اسفند ۱۳۶۴، ص ۱۱.
- ۱۳- راهول، بو، بودیسم، ترجمه قاسم خاتمی، چاپ دوم، تهران ۱۳۵۴، انتشارات طهوری، ص ۷۲. چهار حقیقت عالی موجود در دین بودا عبارتند از: رنج (Dukkha)، نیل شدید به زندگی (Samudaya)، رهایی و آزادی از رنج (Nirodaha) و راه‌هایی از رنج و لسوازم آن (Magga). رک: همین ماخذ، صفحات: ۳۴، ۵۰، ۵۸، ۷۱، ۷۲.
- ۱۴ و ۱۵- رک: روزنامه کیهان، شماره‌های ۱۴۲۹۷ - چهارشنبه ۱۰ مهر ۱۳۲۰ - و ۱۴۲۷۷ - دوشنبه ۱۸ شهریور ۱۳۲۰.

پی‌نوشت:

- ۳۲ و ۳۱- رک: مقاله ژاپن والگوی جهانی سوم، کیهان فرهنگی، صفحات ۱۴ و ۱۲.
- ۳۴ و ۳۳- رک: ژاپن، بررسی مسایل کشورها، شماره ۶، ص ۵۲ و صفحات ۱۸ تا ۲۰.
- ۳۵- رک: سیمای تحقیقات آموزشی در ژاپن - ص ۹
- ۳۶- رک: ژاپن، بررسی مسایل کشورها، شماره ۶ - صفحات ۳۲ و ۳۱
- ۳۷- رک: تاریخ ژاپن، از آغاز تا معاصر - صفحات ۲۷ تا ۳۱